

עלון שבות בוגרים 8 - שיעור 27

נמצא הרב נריה מחייב את הכול

הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל

17.11.1995

הפסוק "ורדפו מכם חמה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו" מסביר הרמב"ן בדרך של "נס בתוך נס". אכן, יש כאן נס בכך שמאה יניסו רבבה, אך לפני שמגיעים לנס זה צריך שיהיה נס קודם, פנימי: שיעלה על דעת החמשה שאפשר לרדוף מאה, ושהמאה יעלו בדעתם שניתן לרדוף רבבה. נס פנימי זה ליווה את הרב נריה.

האמונה שניתן לעשות ולהגשים את המטרה והנכונות להירתם למשימה, זו היתה אמונתו הכפולה של הרב נריה. לא הכרתי אותו בשנות השלושים. הכירותי עמו החלה בשנות החמישים. אינני יודע אם בשעה שהחל במפעלו על ראש אותה גבעה, עם כל האמונה שהיתה בו, צפה את שראו עיניו בערוב ימיו. אבל אני חושב שראייתו הונחתה על ידי אמונה שאפשר ויעלה בידו "למלא את הארץ דעה" ברמה מסויימת. הכרתי עמו בשנות החמישים היתה כאשר הגיע לביקור בארצות הברית. בין היתר הוא ביקר אצל משפחתי. לאחר שביקר במוסדות התיכון לבנות בהם לימדו אבי ז"ל ואחותי תבדל"א, שב מלא התפעלות. "ראו, מוסדות לתפארת. בארץ זה חסר". בו במקום החל לרקום תוכניות כיצד יביא את אחותי ואת גיסי לארץ, את פלוני ואת אלמוני, על מנת לבסס מערכת דומה בארץ ישראל. באותה שעה ראיתי אדם שנמצא, כביכול, במקום שממה, ואף על פי כן אין הוא פוסק מלחלום חלומות. לא היתה אז אולפנה אחת לרפואה והוא חולם. אני משער שכאלה היו חלומותיו בשנות השלושים והארבעים, כאשר טווה את חזון הישיבות התיכוניות.

אכן, לצד כלה אלה היתה לו מודעות לכך שגם אם החלום הגדול לא יתגשם, יש להשקיע לא פחות בעיצובו ופיתוחו של מקום קטן, ובהערכת כל יחיד ויחיד. היתה כאן לא רק

תנו רבנן: עני ועשיר ורשע באים לדין. לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עני הייתי, וטרוד הייתי במזונותי. אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? ... עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו: כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר בן חרסום? ... אם היה אדם רשע, אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אמר: נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף?

נמצא החלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים [יומא לה]

ישנם אנשים שמיצו את יכולתם בעולם, והתמודדותם עם סביבתם, על הקשיים שנערמים במסגרתה, מחייבים את האחרים. "פלוני עשה, אלמוני הצליח, מהו התירוץ שיש לך?

על משקל זה, ר' משה צבי נריה ז"ל מחייב כל אחד ואחד מאתנו. מדובר כאן באדם שפועלו, כפי שצויים, היה רב, אבל מה שתמיד עורר אותי להתפעלות כה אדירה היתה מידת המיצוי של כישוריו שנוצלו להקמת כל אותם מפעלים, גדולים כקטנים, שהקים, חיבר וליווה. כישוריו היו מגוונים. אך בעלי כשרונות גדולים וטובים ממנו לא השיגו ולו אחוז מהצלחתו-שלו. מיצוי זה, התמודדות זו, הם שמחייבים את העניים ואת העשירים, את המוצלחים ואת הבינוניים, כל אחד ואחד.

יכולתו להפעיל את כל כוחות הנפש, לרתום את כל אישיותו למען משימות גדולות וקדושות, הרשימה ביותר. הוא השיג את שהשיג על-ידי אמונה עמוקה ודבקות במשיבה. את

מקריאה בה למדתי עד כמה היה בניינו-שלו בנוי ומעוצב רובד על גבי רובד.

מצד אחד, שלמות אינטגרטיבית ואורגאנית, ומצד שני חינוך לנער ולנוער "על פי דרכו" תוך כדי שאיפה להעביר את המסר המקסימלי, אבל גם תוך כדי הערכת החשיבות של החדרת התכנים אפילו ברמה המינימלית.

את כל אלה עשה בצירוף אישי מעניין ביותר. הרב פישר כבר סיפר על מספר פנים שבלטו מאד באישיותו: הקדמת שלום לכל אדם, מאור פנים, דאגה לפרטים הקטנים – מידה שינק מעולמה של תנועת המוסר, אדם שבמובן מסויים היה ג'נטלמן par excellence. מצד שני, כל הג'נטלמניות הזו לא היה בה די כדי לבנות את כל מה שבנה. אפילו לא בצירוף האמונה והחזון.

היתה בו נחישות, היתה בו תקיפות, ושילוב זה הוא שגרם. שילוב של חכמת חיים ופיקחות. הוא ידע כיצד להסתדר עם "בעלי בתים", היה אהוב עליהם, ובעת הצורך ידע גם כיצד להתמודד עם תלמידי חכמים. סיפר לי פעם ראש ישיבה נכבד, שהתנגד לשיבות התיכונים, על שיחה שהיתה לו עם הרב נריה ז"ל: "שמע, אם אתה לוקח בחורים שאחרת לא היו לומדים בכלל, בבקשה. אבל כאלה שעלולים ללמוד בישיבה קטנה, מהיכן הרשות שיש לך לקחת אותם וללמד אותם דברים אחרים". הרב נריה השיב לו: "שמעתי את הדברים והם מקובלים עליי. אבל רצוני להוסיף דבר אחד: לכשיבוא אלי בחור כזה לישיבת כפר הרא"ה, אומר לו: מבחינתי אני מוכן לקבל אותך, אך מה אעשה ויש משהו שדעתו לא נוחה מכך, אשלח אותו איפוא אליך כדי שתקבע האם ניתן לקבל אותו אם לאו". כמובן שהמציע מיהר להוריד את הצעתו מעל הפרק.

הדבקות והנחישות שליוו אותו בדרכו, האמונה, כושר העבודה המדהים, והמודעות כיצד לפעול ומתי. מתי לצאת בקול קורא גדול ומתי לבחור בדרך "המהפכה השקטה", כל אלה היו עמו.

כשהגעתי ארצה חזר אחריי והציע לי לפעול במסגרת ישיבה אחת השייכת לרשת ישיבות "בני עקיבא". באותו מועד דיברנו על דה ועל הא, והוא הפטיר: "הכל צריך לעשות בשקט. אם תהיה תרועה גדולה – הכל יפול". באותה עת הרגשתי את התבונה והפיקחות שעמדו לרשותו משך עשרות שנים של פעילות חינוכית. לדעת להתקדם בבטיחות, לפעול וליצור מתוך שקט.

שאלה כמותית, האם הישיבה תקלוט מאה תלמידים, או שתהא זו דרך כבושה לאלפים ורבבות. היתה כאן גם יכולת לראייה כפולה של ההשגים וההשגיות. היתה לו, מצד אחד, תפישה אותה ניסה להנחיל אף לאחרים, שבבסיסה שאיפה לגדולות, שאיפה לגדלות. אבל מצד שני דאגה וחרדה לפשוט, לבינוני. וכוונתי לא רק ל"בינוני" מבחינת כישוריו, לאותה תלמיד שיצטיין ביראת שמיים אך יוותר בינוני בכישוריו. כאלה יש רבים. כוונתי היא לדאגתו גם לאותם "בינוניים" של ממש, מבחינה רוחנית ויראת שמים. לא פעם הוא תבע מראשי ישיבות ההסדר כי יקבלו גם אותם תלמידים "בינוניים" לשורותיהם. "לא יעלה על הדעת שבוגר ישיבה תיכונית ירצה להמשיך וללמוד במסגרת ישיבתית, ולא תהיה לו כתובת או מקום". היתה כאן דאגה גם לשכבה מסויימת, אך מעבר לה לכל תלמיד ותלמיד.

התפעלתי מכושר הראייה הכפולה שלו: מחד גיסא, הכושר לנהל מפעלים מגוונים ומפוזרים, ומאידך גיסא, היכולת לדעת ולהכיר כל תלמיד באופן אישי. כאשר הייתי מדבר עמו על תלמיד ספציפי בכפר הרא"ה הוא ידע לתת עליו חוות דעת מדוייקת. מחד גיסא, היתה בלבו דאגה לפתח תלמידי חכמים ברמה גבוהה, ומאידך גיסא, דאגה לכך ש"בעלי בתים" פשוטים, מסיימי ישיבות תיכוניות, יישארו שומרי שבת.

הרב נריה הגיע ממזרח אירופה, מסביבה שבמוקדה – לפחות במקומות שבהם צמח – היתה רוויה תורה בסגנון הליטאי. שם שאף אוריה מסויימת ופיתח שאיפות לעתיד. משהגיע ארצה, הצליח להוסיף קומה על קומה, בלי לנטוש את הקומה הקודמת. הוא הוסיף את תורת הרב קוק על שינק בנעוריו, והצליח להתמודד עם מציאות שונה לחלוטין מזו שהכיר קודם לכן.

לפני שנה-שנתיים סיפר לי ראש כולל שבעבר למד בכפר הרא"ה כי בשעה שלמד בישיבה היו הכל מסתובבים, במכנסיים קצרים, ומדברים על "נריה". לא "הרב נריה" אלא סתם "נריה", "נריה אמר כך". שאלתי את עצמי: מה גודל המרחק בין מציאות זו לבין העולם שממנו צמח ר' משה צבי מנקין? באותה שעה התפעלתי מחדש מהיכולת לשמור על טוהרה של תורה, להגיע למציאות חברתית וחינוכית כל כך שונה, לחנך וליישם את האידיאל בלי לאבד, ולו לרגע קט, קשר-עין וקשר-נפש עם העולם שממנו צמח. לפני מספר שנים כתב חוברת קטנה בשם "חזון וראיה", בה ביטא את דרכו: המשימה היתה להראות לדור עולם הישיבות החדש (שלנגד עיניו עמדה כבר מציאות אחרת) את הקשר האישי והכבוד ההדדי ששרר בין ה"חזון איש" לבין הרב קוק.

מעבר למוסדות שנבנו מכוחו ומכוח-כוחו, מעבר לתנועה עניפה ומרוח שהפעים והחדיר לתוכה, הותיר הרב נריה זכר של אישיות שהתמודדה, שרתה ויכלה, ומתוך כך הותיר לנו מסר ואתגר ברורים: אם חושב את ה שניתן לשרות, להתמודד ולהירתם למשימה - אם מתוך הרגשת אחריות חושב אתה שיש להיענות לצו השעה ולצו ההיסטוריה - הרי שחייב אתה לעשות. מתוך כך, אותה אישיות גדולה ודגולה הקדישה את כל כישוריה וכל יכולתה, כל מרצה וכל אונה, למלא את המשימה הגדולה והקדושה של בניית עם ישראל, בניית מדינת ישראל ובניית ארץ ישראל, סללה דרך וגם הציבה אתגר. מעבר לכל מה שקיבלנו ממנו, מכוחו ומכוח-כוחו, מכל מה שזכינו לקבל - זכינו גם להתחייב.

נמצא רבי משה צבי נריה, יהי זכרו ברוך, מחייב את כולנו.

מעבר לכל, וזהו הדבר המחייב אותנו יותר מכל: היתה בו תחושה עמוקה ביותר של אחריות. אחריות לאומית, דאגה וחרדה של ממש לעם ישראל, ובד בבד - והדברים לא באו האחד על חשבון חברו, אלא להיפך: חיזקו וחישלו זה את זה - דאגה ל"ר' ישראל", לכל פרט, לכל תלמיד, לכל משפחה. בשנים האחרונות היינו חלוקים בכמה נושאים. אך גם מי שלא קיבל את דעתו, יכול היה להתרשם ולהתפעל, ממש עד ימיו האחרונים, מגודל תחושת האחריות, ומגודל האישיות שלאורם פעל, עשה בנה ויצר.

הוא הוריש לנו עולם עשיר ומגוון של מוסדות תורה למיניהם, בציבורים שונים, באוכלוסיות שונות, בגילאים שונים. ואם מבחנו של אדם הוא באיזו מידה העולם שהותיר אחריו עולה על העולם שמצא כשבא לתוכו, הרי שבמבחן זה הוא הצטיין.